

Onderwerp: Adviesbrief aan Minister Dijkgraaf

Datum en kenmerk: 13 juli 2023 / NCSP-2023-0055

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Minister R.H. Dijkgraaf
Postbus 16375
2500 BJ 's-Gravenhage

Hooggeachte heer Dijkgraaf,

In uw beleidsbrief hoger onderwijs en wetenschap van 17 juni 2022 kondigde u een structurele investering aan van jaarlijks €200 miljoen voor sectorplannen die de basis van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs duurzaam versterken. Op 13 maart jl. heeft u ons NCSP-advies ontvangen over de aangevraagde sectorplanmiddelen voor de domeinen Bèta, Techniek, Sociale & Geesteswetenschappen en Medische & Gezondheidswetenschappen. In uw brief aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 11 april jl. heeft u in lijn met dit advies de € 200 miljoen aan structurele sectorplanmiddelen toegekend aan de universiteiten.

Met de sectorplannen wordt vanuit een overkoepelend nationaal perspectief een belangrijke impuls gegeven aan de kwaliteit van onderzoek en onderwijs door het stimuleren van samenwerking en gezamenlijke scherpe keuzes tussen en binnen universiteiten en umc's over taakverdeling en profilering. Hiermee wordt de basis van onderwijs en onderzoek versterkt en ontstaat er meer rust en ruimte voor docenten en onderzoekers.

In deze adviesbrief gaan wij in op de implementatie van de sectorplannen, de monitoring van sectorplannen en benoemen we een paar aandachtspunten voor het creëren van meer rust en ruimte in het hele systeem. Daarnaast gaan we in op de betekenis en waarde van het sectorplan als instrument, ook met het oog op de toekomst. Daarbij besteden we met name aandacht aan de onderwerpen internationalisering, lerarenopleidingen, en het hoger beroepsonderwijs.

Werkwijze

Voor het beoordelen van en adviseren over de sectorplannen met bijbehorende investeringen is de Nationale Commissie Sectorplannen (NCSP) geïnstalleerd. Wij hebben tot taak, met inachtneming van de kaderstelling van 15 juli 2022, u te adviseren over de kwaliteit van de domein- en sectorbeelden en de daaruit voortvloeiende sectorplannen, de aanpak van de monitoring van de sectorplannen en het instrument sectorplannen als geheel.

Na het advies van maart 2023 heeft de NCSP nogmaals gesprekken gevoerd met de domeinvertegenwoordigers en de voorzitters van de monitoringscommissies. Wij hebben de domeinvertegenwoordigers gevraagd naar hun ideeën over het instrument sectorplannen en hun eerste ervaringen met de implementatie ervan. Ook hebben we gevraagd naar de ontwikkelingen rond de organisatiegraad van de domeinen. In gesprek met de voorzitters van de monitoringscommissies hebben we de aanbevelingen in het advies van maart 2023 toegelicht en gevraagd naar de organisatie van de monitoringscommissies en plan van aanpak voor de monitoring. Voor de vraag naar de inzetbaarheid van het instrument sectorplan in het hbo hebben we gesproken met de Vereniging Hogescholen. Tenslotte hebben we met vertegenwoordigers van UNL gesproken over de ontwikkeling van het instrument sectorplan en de governance structuur die daar in onze visie bij hoort.

I. Implementatie en Monitoring

De implementatie loopt voorspoedig

De NCSP heeft in haar advies van maart 2023 al geconcludeerd dat de sectorplannen een belangrijke bijdrage leveren aan het toekomstbestendig maken van het universitaire bestel. Ze zorgen voor strategische afstemming op het gebied van zowel onderwijs als onderzoek en het maken van landelijke keuzes. In onze gesprekken met de domeinen hebben we vernomen dat er over de gehele linie zeer positief gereageerd is op de sectorplannen. De implementatie verloopt dan ook voorspoedig. De domeinen zijn alle vier drukdoende om de beloofde vaste aanstellingen te realiseren en rapporteren daarbij goede vorderingen. Wel geven sommige domeinen aan dat het door de krappe arbeidsmarkt lastig is om geschikte kandidaten te werven. Zeker omdat er in sommige gevallen extra tijd is gestoken in een grondige wervingsprocedure zal voor einde 2023 niet 100% van de bestedingen zijn gerealiseerd. De verwachting is dat dit in de loop van 2024 wel het geval zal zijn. De NCSP is van mening dat er terecht aandacht uitgaat naar de kwaliteit van de wervingsprocedure en is verheugd dat kwaliteit boven snelheid wordt gesteld. Wat meer rust en ruimte ook op dit terrein zorgt ervoor dat de domeinen daar later de vruchten van plukken.

De NCSP adviseert u en de monitoringscommissies om de universiteiten en UMCs de ruimte te blijven bieden om indien nodig de snelheid van de wervingsprocedure gedurende de looptijd aan te passen om te streven naar de hoogste kwaliteit.

De commissie stelt vast dat de inhoudelijke zwaartepunten goed uitgewerkt worden en dat de domeinen daarin niet alleen de samenwerking tussen instellingen bevorderen maar ook zoeken naar samenwerkingsmogelijkheden over de grenzen van de domeinen heen.

Een goede communicatie over de implementatie van de sectorplannen en het meenemen van de inbreng van medewerkers en studenten blijft bij alle vier de domeinen een belangrijk aandachtspunt. Inspraak, draagvlak en participatie van het veld zijn cruciaal. De NCSP heeft verheugd kennisgenomen van de wijze waarop domeinen hier bij de aanvang van de sectorplannen gestalte aan hebben gegeven, maar blijft graag wijzen op het grote belang hiervan voor het welslagen van de sectorplannen.

De NCSP beveelt aan dat medezeggenschap en communicatie in de doorontwikkeling van het instrument sectorplannen nog nadrukkelijker worden meegenomen dan tot nu toe het geval is.

Aandacht voor de samenhang van de verschillende instrumenten

De domeinen rapporteren dat de sectorplannen nu al bijdragen aan de ervaring van meer rust en ruimte, maar dat er nog wel onrust is over het gehele pakket aan investeringen en de samenhang van alle verschillende instrumenten. Dit geldt met name voor de starters- en stimuleringsbeurzen. Daar zien wij een grote behoefte aan meer duidelijkheid over de voorwaarden, in het bijzonder in de onderlinge relatie van de instrumenten.

In deze context wijzen wij graag op het belang van talentbeleid en de plek van het programma Erkennen en Waarderen daarin. De NCSP adviseert om in overleg met NWO het perspectief van de loopbaanontwikkeling van talentvolle onderzoekers centraal te stellen en te voorkomen dat de druk toeneemt op jonge onderzoekers om aanvullende fondsen te verwerven.

Door de verschillende tijdspaden in de implementatie van de verschillende instrumenten is het lastig om in kaart te brengen welke bijdrage de sectorplannen nu exact leveren aan het zorgen voor rust en ruimte in brede zin. Het is echter duidelijk dat zij de basis van onderwijs en onderzoek duurzaam versterken binnen de gekozen zwaartepunten en daarmee ook een positieve uitstraling over het geheel hebben.

De NCSP adviseert aan het einde van het jaar stil te staan bij de vraag hoe de verschillende instrumenten in samenhang tot meer rust en ruimte leiden en deze vraag nadrukkelijk in de monitoring mee te nemen.

Monitoring: zo licht als mogelijk en alleen intensief waar nodig.

De samenhang van de investeringen en het in kaart brengen van het effect van de sectorplannen vormt ook een uitdaging voor de monitoringscommissies die de afgelopen weken gestart zijn. De NCSP meent dat de opdracht van de monitoringscommissies terecht ambitieuzer is dan een controle op de adequate besteding van het sectorplangeld. Dit vergt een brede blik, goede afstemming en flexibiliteit. Tegelijkertijd is het belangrijk om onderscheid te maken tussen de instrumenten, zodat geen verwarring kan ontstaan over de verschillende kaders en criteria.

De monitoringscommissies zijn inmiddels geformeerd of uitgebreid en bezig om een plan van aanpak op te stellen. Zij doen dat in goed onderling overleg, waardoor ze de monitoring zo kunnen inrichten dat de resultaten over de gehele linie vergelijkbaar zijn en er geen dubbelingen ontstaan in de uitvraag van data. In alle domeinen is er aandacht voor behoud van kwaliteit, student-staf ratio, diversiteit, talentbeleid en het uitbreiden van het aantal vaste contracten. Hoewel de startposities en daaruit volgende behoeften van de domeinen op deze punten verschillen, moet het mogelijk zijn om de resultaten van de sectorplannen op soortgelijke wijzen in kaart te brengen. Ook de interactie van onderwijs en onderzoek, landelijke samenwerking op focusgebieden en versterking van de organisatiegraad zijn elementen die in alle sectorplannen terugkomen en waar de monitoringscommissies idealiter vergelijkbare analyses opleveren met aandacht voor de verschillen per domein.

Uiteraard zijn er ook tal van domeinspecifieke KPI's, waar voldoende ruimte voor moet zijn. De NCSP volgt het credo van de monitoringscommissies dat de monitoring zo licht als mogelijk en alleen intensief waar nodig dient te zijn. De belangrijkste focus daarbij is de hoofddoelen van rust en ruimte en versterking van de basis van onderwijs en onderzoek door samenwerking en profilering.

De NCSP beveelt aan dat het overleg tussen de monitoringscommissies gedurende de looptijd gecontinueerd wordt. Dit zal bijdragen aan een eenduidige monitoring. Wij hebben er vertrouwen in dat de monitoringscommissies zo zelf tot een goede aanpak komen zonder al te veel sturing vanuit OCW. Om de administratieve last bij universiteiten en umc's verder te beperken beveelt de NCSP tevens aan dat de monitoringscommissies onderzoeken op welke wijze hun monitoring aansluit op de SEP-evaluatie. Bij een aantal disciplines is de verwevenheid van onderwijs en onderzoek in de sectorplannen zodanig dat het wellicht mogelijk is om de landelijke SEP-evaluatie en de sectorplanmonitoring te laten samenvallen. Op basis van onze gesprekken met de domeinvertegenwoordigers en voorzitters van de monitoringscommissies zien wij ruimte voor een pilot op dit terrein; te denken valt aan informatica, de talen en geneeskunde.

De NCSP beveelt aan dat het overleg tussen de monitoringscommissies gedurende de looptijd gecontinueerd wordt en dat de monitoringscommissies gezamenlijk een passende aanpak kiezen: zo licht als mogelijk en intensief waar nodig.

De NCSP beveelt aan dat de monitoringscommissies onderzoeken op welke wijze hun monitoring aansluit op de SEP-evaluatie en nagaan of een pilot voor het samenvallen van de SEP-evaluatie en de sectorplanmonitoring op het gebied van informatica, talen en/of geneeskunde mogelijk is.

II. Het instrument Sectorplan

De sectorplanaanpak draagt sterk bij aan landelijke afstemming en strategievorming

De NCSP heeft, ook op basis van de positieve tussenevaluaties van de eerdere sectorplannen Bèta en Techniek (2019) en Rechtsgeleerdheid (2019) geconstateerd dat de sectorplanaanpak goed werkt voor landelijke strategievorming in alle domeinen. Ook heeft de aanpak geleid tot een versterking van de organisatiegraad. Inmiddels is er in de meeste domeinen een structuur ontstaan van landelijke decanenoverleggen per sector met een overkoepelende domeinraad. Hoewel de startposities van de domeinen sterk verschilden, is er een opvallende overeenstemming onder de domeinvoorzitters over de positieve werking van het instrument sectorplan en een gedeelde wens om het instrument duurzaam in te bedden in het wetenschapsbeleid. U heeft ons gevraagd te onderzoeken wat de reikwijdte en toepasbaarheid van het instrument is en onder welke voorwaarden het optimaal ingezet kan worden.

De NCSP onderscheidt de volgende elementen van een sectorplanaanpak:

Domeinbeeld: In een domeinbeeld wordt een overkoepelende visie gegeven op het domein, waaronder een analyse van kansen en knelpunten op het gebied van het wetenschappelijke onderzoek en het onderwijs, resulterend in een gewenst universitair landschap. Domeinen bestaan uit meerdere sectoren en disciplines.

Sectorbeeld: In een sectorbeeld wordt een visie gegeven op de sector waaronder een analyse van kansen en knelpunten op het gebied van het wetenschappelijke onderzoek en het onderwijs, resulterend in een gewenst universitair landschap. Sectoren kunnen bestaan uit meerdere (sub)disciplines.

Sectorplan: In een sectorplan wordt een gezamenlijke aanpak voorgesteld van de in een sectorbeeld beschreven kansen en knelpunten op het gebied van het wetenschappelijke onderzoek en het onderwijs. Voor sectorplannen kan het Ministerie van OCW middelen beschikbaar stellen om de basis te versterken van het wetenschappelijke onderzoek en het onderwijs. In dat geval beschrijft een sectorplan hoe de middelen worden ingezet.

figuur 1. Definities Domeinbeeld, Sectorbeeld en Sectorplan.

De NCSP is van mening dat een sectorale aanpak bij uitstek geschikt is voor vraagstukken waarbij landelijke afstemming essentieel is en waarbij er tevens sprake is van discipline-specifieke behoeften. Bij omvangrijke en complexe vraagstukken kan een sectorplanaanpak ervoor zorgen dat er vanuit de inhoud gezamenlijke keuzes worden gemaakt. Op deze wijze kunnen collectieve actieproblemen en *prisoner's dilemma's* worden voorkomen. Regelmatig komt het voor dat de incentive structuur zodanig is dat instellingen zich gedwongen voelen om voor hun eigen belang te kiezen, waardoor op de lange termijn iedereen slechter af is. Door een landelijke strategische afstemming kan deze dynamiek worden doorbroken en kan het algemeen belang beter worden gediend.

De nieuwe ronde van sectorplannen laat zien dat dit ook voor domeinoverstijgende onderwerpen geldt. Vanuit breed gedragen sectorbeelden ontstaat ruimte voor variatie tussen en binnen instellingen en tussen disciplines in landelijke strategievorming, zodat het algemene belang beter gediend kan worden zonder ten koste te gaan van het instellingsbelang. Een voorbeeld hiervan zijn de lerarenopleidingen. Zonder landelijke afstemming bestaat daar het risico dat sectoren elkaar beconcurreren, terwijl ze samen veel sterker staan. Wij doen hieronder in paragraaf III een voorstel voor de lerarenopleidingen vanuit een breed gedragen beeld over het gebrek aan gespecialiseerde vakdocenten. Een ander voorbeeld is internationalisering. Aan het einde van dit hoofdstuk werken we uit hoe een sectorplanaanpak voor internationalisering eruit zou kunnen zien.

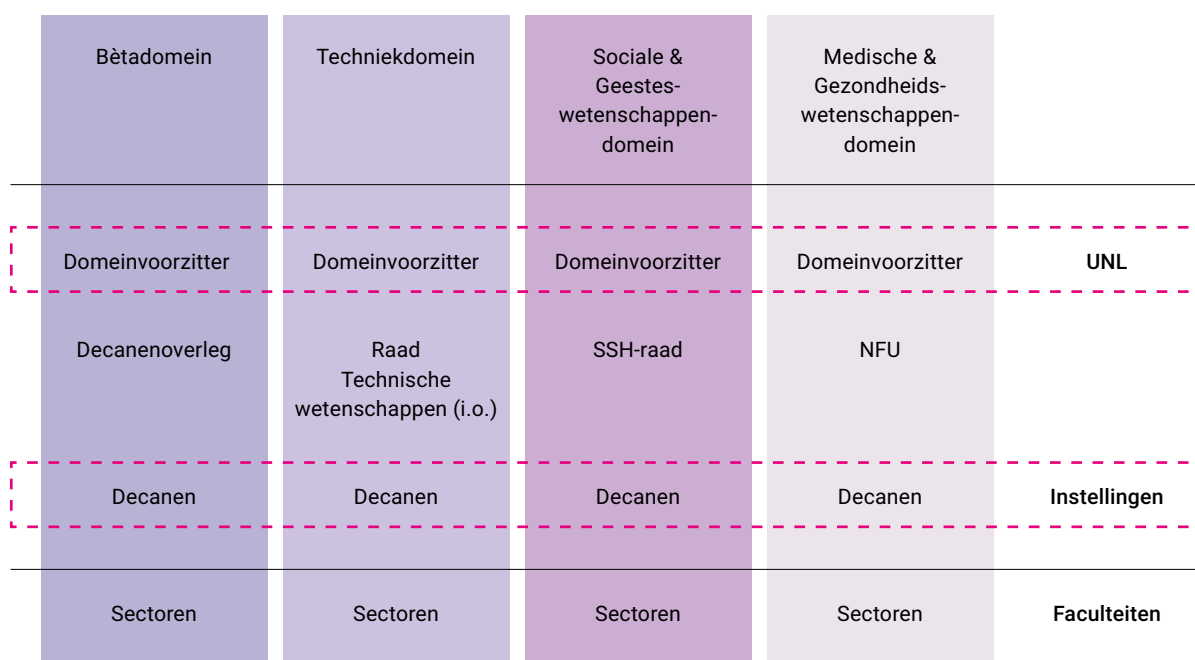
Verdere ontwikkeling van de governance

Alle partijen met wie wij gesproken hebben zijn enthousiast over een duurzame inbedding van het instrument sectorplannen. Dit vraagt het één en ander van de veldorganisatie en daarbij behorende governancestructuur. De afgelopen jaren hebben de sectorplannen al een enorme stimulans gegeven aan de veldorganisatie en alle domeinen hebben plannen om deze nog verder te versterken en te formaliseren.

In het Bètadomein heeft het Bètadecanenoverleg de sectorplannen gecoördineerd, terwijl daaronder verschillende disciplinaire raden en platforms actief zijn. Het Bètadecanenoverleg wil de positie van de disciplineraden versterken en is met hen in overleg over welke organisatie- en overlegstructuur daarbij past. De technische wetenschappen zijn ondergebracht bij de vier technische universiteiten van Nederland (TUD, TU/e, UT en WUR) en bij de RUG. De technische universiteiten hebben zich in het 4TU verband georganiseerd en zijn bezig met de oprichting van een Raad voor Technische Wetenschappen. De SSH Raad bestaat *de facto* sinds 2019 en verenigt de decanenoverleggen Sociale Wetenschappen, Letteren en Geesteswetenschappen, Rechtsgeleerdheid en Economie en Bedrijfskunde. De SSH Raad is nu bezig met een formalisering van deze organisatiestructuur in samenspraak met UNL, NWO en KNAW. Bij het domein medische en gezondheidswetenschappen heeft de NFU, en daarbinnen de Bestuurscommissie Onderzoek en Onderwijs de regie gevoerd over de sectorplannen. De NFU is gestart met een verkenning van het domein en de gewenste governance waarin al gesprekken lopen met de decanen tandheelkunde en diergeneeskunde en het brede veld van de gezondheidswetenschappen in kaart wordt gebracht.

De NCSP juicht deze ontwikkelingen toe. Voor een goede werking en transparantie van het instrument sectorplan is het onontbeerlijk dat er duidelijke overlegstructuren zijn. De organisatie van decanenoverleggen in het Bètadecanenoverleg, SSH Raad en de Raad voor Technische Wetenschappen (in oprichting) zorgt voor duidelijke aanspreekpunten voor OCW terwijl de formalisering van deze structuren zorgt voor legitimiteit en transparantie. De NFU heeft nu ook al die rol voor geneeskunde en onderdelen van gezondheidswetenschappen die onder verantwoordelijkheid van de decaan van de medische faculteit vallen en zet goede stappen in het betrekken van de overige onderdelen van gezondheidswetenschappen, tandheelkunde en diergeneeskunde.

Dit zorgt ervoor dat er een horizontale, landelijke overlegstructuur is ontstaan op het niveau van domeinen en sectoren. Hierdoor is het veel makkelijker geworden om landelijke afspraken te maken binnen sectoren en domeinen. Ook maakt deze structuur het makkelijker om tussen domeinen overleg te hebben over domeinoverstijgende vraagstukken. Dit is niet alleen voor het veld een grote sprong voorwaarts, maar vermindert ook voor OCW de complexiteit. Op deze manier is het veel beter mogelijk om landelijke keuzes te maken die helpen om de positie van Nederland als kennisland te versterken.

figuur 2. Samenhang domeinen en overlegstructuur.

De NCSP stelt, na en in overleg met de domeinen en de UNL, voor dat er een horizontale overlegstructuur komt waarbij de 4 domeinvoorzitters geregeld samenkomen, om afstemming te bereiken over domeinoverstijgende onderwerpen. Dat kunnen inhoudelijke thema's zijn, zoals kunstmatige intelligentie, informatica, sociaaleconomische gezondheidsverschillen, of klimaatproblematiek. Maar het kan ook gaan om meer institutionele vraagstukken, zoals de inrichting van lerarenopleidingen, internationalisering, of de aansluiting hbo-wo.

Het is daarbij van groot belang dat het strategische overleg binnen en tussen de domeinen wordt afgestemd met de instellingen. De instellingen zijn immers wettelijk verantwoordelijk voor onderwijs, onderzoek en valorisatie en voor hun eigen strategie. Die afstemming kan op twee manieren plaatsvinden. In de eerste plaats verloopt deze via het bestuurlijk overleg tussen de decanen en de colleges op de universiteiten. Elke decaan zal op basis van de strategie van zijn of haar eigen instelling, specifieke keuzes maken bij de landelijke afstemming en profilering in het kader van de sectorplannen. Op deze manier ondersteunt de sectorplanaanpak landelijke variatie én lokale profilering.

In de tweede plaats vraagt deze governancestructuur om landelijke afstemming tussen de domeinen en de instellingen, verenigd in de UNL. Wij adviseren daarom dat de domeinvoorzitters jaarlijks meermalen overleggen met vertegenwoordigers van de stuurgroep Onderwijs en Onderzoek van de UNL om zo ook de afstemming met de CvB's te borgen. Dit structurele overleg van domeinvoorzitters en vertegenwoordigers van de stuurgroep Onderwijs en Onderzoek van UNL kan vervolgens een belangrijke regierol vervullen door domein- en sectorbeelden te entameren. In figuur 2 is deze verticale structuur weergegeven. Beide overlegstructuren, via de domeinen en via de UNL, leidt tot een landelijke matrix structuur waarin op meerdere plekken strategische afstemming plaatsvindt tussen disciplines en instellingen.

Wij wijzen daarbij ook op het belang van een goede ambtelijke ondersteuning bij de domeinen. De SSH Raad heeft in het kader van de sectorplannen financiering aangevraagd voor het inrichten van een bureauorganisatie. De NFU beschikt al over een sterke bureauorganisatie, maar heeft mogelijk versterking nodig voor het integreren van de gezondheidswetenschappen, tandheelkunde en diergeneeskunde. Om het domeinoverstijgende overleg en de landelijke samenwerking nog verder te versterken is het van belang dat de domeinen in de toekomst kunnen blijven beschikken over voldoende ondersteuning. Op basis van eerder opgedane ervaringen zou NWO hierin een logische partner kunnen zijn.

De NCSP adviseert het inrichten van twee structurele overleggen, te weten een overleg van de domeinvoorzitters onderling en een overleg van de domeinvoorzitters aangevuld met 2 à 3 leden van de stuurgroep Onderwijs en Onderzoek van UNL.

De NCSP adviseert het in te stellen structurele overleg van domeinvoorzitters met stuurgroep Onderwijs en Onderzoek een regierol te geven in het entameren van domein- en sectorbeelden. De NCSP adviseert u tevens om de governance van dit structurele overleg nog verder te laten uitwerken.

De NCSP adviseert u zorg te dragen voor voldoende ambtelijke ondersteuning bij de domeinen.

Een vaste cyclus van domein- en sectorbeelden

Deze ontwikkeling van de veldorganisatie illustreert de meerwaarde van het instrument sectorplan die verder gaat dan een louter financiële versterking van de basis van onderwijs en onderzoek. Het is een belangrijk instrument voor landelijke strategievorming. Wij adviseren daarom dat bovenstaande overlegstructuur van de domeinvoorzitters en UNL elke vier jaar een update van de domein- en sectorbeelden opvraagt. Die kunnen niet alleen dienen als input voor uw investeringsbeleid, maar hebben ook een intrinsieke waarde voor het strategisch denken binnen de domeinen. Daarnaast kunt u uiteraard via deze structuur ook op specifieke onderwerpen, zoals internationalisering en lerarenopleidingen, sectorbeelden opvragen als basis voor uw beleid.

De investeringen in de sectorplannen de afgelopen jaren hebben een sterke stimulans gegeven aan het versterken van verschillende disciplines. Dit blijkt o.a. uit de evaluaties van de monitoring-commissie Van Duijn voor de sectorplannen Bèta en Techniek (2021) en de midterm-evaluatie van het gebied Rechtsgeleerdheid. De NCSP is van mening dat een sectorgerichte aanpak ook goed kan werken in budget-neutrale of zelfs budget-negatieve situaties. Wel beveelt de NCSP aan voor de beoordeling van nieuwe sectorbeelden en sectorplannen net als in de huidige ronde een externe (onafhankelijke) commissie in te stellen die boven de partijen staat en voldoende doorzettingsmacht heeft.

De NCSP adviseert dat domeinvoorzitters samen met UNL iedere 4 jaar een update van de domein- en sectorbeelden genereren. De NCSP adviseert voor de beoordeling hiervan een externe commissie in te stellen.

Een sectorplanaanpak voor internationalisering

Een voorbeeld voor een mogelijke rol van de sectorplanaanpak is internationalisering, in het bijzonder het aantrekken van internationale studenten. Voor veel vakgebieden geldt dat de universiteiten inmiddels te maken hebben met een grote instroom van internationale studenten. De NCSP signaleert dat het internationale karakter van een opleiding kan bijdragen aan de kwaliteit ervan en aan de horizonverbreding van studenten. Bovendien bestaan in sommige sectoren arbeidsmarkttekorten die door internationale instroom kunnen worden opgevuld. Tegelijk levert de grote instroom extra druk op voor de staf en de faciliteiten en op de omringende samenleving.

Landelijke afstemming is onontbeerlijk om *prisoner's dilemmas* rond dit onderwerp te doorbreken. De behoefte aan internationalisering is echter afhankelijk van de maatschappelijke vraag en deze verschilt sterk tussen sectoren en soms ook zelf binnen sectoren.

De NCSP observeert dat het vraagstuk van internationalisering daarom vraagt om een sectorgerichte, of zelfs disciplinegerichte, aanpak in plaats van om generieke maatregelen. Een sectorgerichte aanpak gebaseerd op sectorbeelden maakt het mogelijk om op basis van strategische, inhoudelijke overwegingen tot landelijke afstemming te komen. Daarbij kan recht worden gedaan

aan de variëteit tussen en binnen disciplines en aan de maatschappelijke belangen die in het geding zijn.

De bestaande financieringsstructuur verdient daarbij expliciete aandacht. Het financieringssysteem van universiteiten brengt nu een perverse prikkel teweeg om meer in plaats van minder internationale studenten aan te trekken. Universiteiten die, om goede redenen, zouden willen besluiten om minder internationale studenten aan te trekken, lopen op korte termijn forse financiële risico's. Door deze prikkel weg te nemen, kan de discussie gevoerd worden op basis van de inhoud. Dit zou kunnen door, voor bijvoorbeeld vier jaar, de financiering van internationale studenten op het huidige niveau te bevriezen. Op die manier ondervinden instellingen die om maatschappelijke redenen besluiten de instroom te beperken geen direct financieel nadeel.

De NCSP adviseert om sectorbeelden op te vragen waarin de domeinen per sector/discipline beschrijven wat de huidige situatie is met betrekking tot internationale studenten en wat, vanuit de maatschappelijke vraag, de gewenste situatie is voor de komende jaren. Op basis van deze sectorbeelden kunt u gerichte maatregelen nemen.

De NCSP adviseert u om gedurende een langere periode ervoor te zorgen dat universiteiten geen financiële voor- of nadelen ondervinden van het vergroten of verkleinen van de internationale aanwas.

III. Betaalde Docent-in-Opleiding (DIO)

Voor het keren van de gestage terugloop van academisch opgeleide docenten in het voortgezet onderwijs, stellen we een modernisering van het stelsel van lerarenopleidingen voor. De huidige éénjarige educatieve master (kopopleiding) wordt omgebogen tot betaalde "Docent-in-opleiding" (DIO) voor afgestudeerde masters in één van de noodzakelijke disciplines. De belangrijkste componenten van het voorstel worden hieronder weergegeven, gevolgd door een advies.

Het groeiende tekort van goed opgeleide docenten/leraren in het voortgezet onderwijs is een algemeen erkend probleem. Dit is met name het geval voor de talen en de bèta- en techniek-disciplines, waarbij we moeten denken aan Wiskunde, Nederlands, Frans, Duits, Natuurkunde, Scheikunde, Informatica en de Klassieke talen. Er wordt hard gewerkt om deze negatieve trend te keren, zoals via het zij-instroomtraject of via het wo-hbo raamplan voor de lerarenopleidingen. Desalniettemin blijft het aantal academisch, disciplinair opgeleide docenten afnemen.

In tegenstelling tot enkele decennia terug, kan de huidige bachelor-student al vroeg in de opleiding kiezen voor een didactische opleiding, bijvoorbeeld in de vorm van een educatieve minor,

die later aangevuld kan worden tot een educatieve master en een eerstegraads bevoegdheid. Daarnaast bestaat de tweejarige educatieve master voor studenten die meteen na de bachelor voor het onderwijs kiezen. Veel studenten verkiezen evenwel een master in de gekozen discipline boven de tweejarige educatieve master. Ze hebben hun studie immers dikwijls gekozen vanuit een diepgaande interesse in de discipline. Deze master kan een éénjarige master zijn, maar in de bèta en techniek zijn het veelal tweejarige researchmasters. Hierdoor studeren deze studenten af met een grote inhoudelijke kennis in de gekozen discipline en zijn ze op de hoogte van de grondbeginselen van het bedrijven van wetenschap binnen die discipline. Wanneer deze studenten na hun master alsnog opteren voor een carrière in het onderwijs, is er een aantal opties beschikbaar zoals het volgen van een éénjarige post-masteropleiding ná hun (research)master. Het wordt echter als een onaantrekkelijk perspectief gezien om na de disciplinaire master nog een tweede master te doen, terwijl vaak een goed betaalde baan beschikbaar is voor de afgestudeerde.

De NCSP, in overleg met enkele betrokken partijen, zoals de bèta lerarenkamer, stelt voor om een vernieuwing te realiseren om zo de genoemde neerwaartse trend te keren. Twee aspecten van het voorstel zijn essentieel voor het succes.

- Ten eerste wordt de éénjarige opleiding tot eerstegraadsdocent ná het behalen van een master-titel in de schoolvakken een betaalde opleiding. Hierbij krijgt de opleiding “Docent-in-opleiding” (DIO), een vergelijkbare status als het vierjarige promotietraject, alsook de tweejarige opleiding tot engineer (PDEng). Hierdoor is er geen verschil in betaling bij de start van deze drie opleidingen na een succesvolle disciplinaire master en de DIO komt voor het gehele jaar in dienst van de universiteit. Overigens wordt deze praktijk ook in andere landen gevolgd, bijvoorbeeld in Duitsland, waar een universitaire lerarenopleiding in samenspel met de regionale ministeries van onderwijs en de scholen ook al tot een gedeeltelijk betaalde baan leidt.
- De invulling en verantwoordelijkheid van deze DIO wordt door zowel de disciplinaire faculteit als de educatieve eenheden uitgevoerd, zodat educatie en discipline sterker aan elkaar gekoppeld worden. Voor veel universiteiten zal dat een verandering in uitvoering tot gevolg hebben, maar zo komt ook de verantwoordelijkheid van het niveau van de discipline in het voortgezet onderwijs deels terug bij de disciplinaire faculteiten, de faculteiten die deze leerlingen als eerstejaars zullen verwelkomen. De invulling vraagt een gedegen voorbereiding. Hierbij wordt ook aan de verschillende universiteiten gevraagd om een landelijke dekking te realiseren door nauwe samenwerking binnen de te vormen onderwijsregio's. In het gehele jaar wordt de aanstaande docent begeleid door zowel ervaren docenten in de scholen alsook door de begeleiders van de universiteiten.

Dit voorstel zal ertoe moeten leiden dat meer studenten die afstuderen in een discipline, worden aangetrokken om de educatieve route in te slaan én dat de kennis van deze leraren sterker aan de academische disciplines wordt gekoppeld. Hierdoor wordt gerealiseerd dat de noodzakelijke opleidingsvariëteit in het docententeam intact blijft.

De NCSP adviseert u een commissie in te stellen die het voorstel uitwerkt voor een betaald Docent-in-opleidingstraject, waarin bestaande mogelijkheden om een eerstegraadsopleiding te volgen (zij-instroomtraject, baanvariant) worden geïntegreerd.

Uiteraard kunnen promovendi en PDEng in opleiding ook op gepaste wijze besluiten om deze variant te volgen. Hierdoor wordt een helder opleidingstraject en een onderwijsbevoegdheid met een status opgetuigd welke past bij de belangrijke functie van docent met een eerstegraads bevoegdheid in het voortgezet onderwijs.

De bekostiging van de Docent-in-opleiding kan worden geleverd door het ministerie OCW en de universiteit. Bij het succesvol afsluiten van de opleiding vindt verrekening plaats tussen de faculteiten, de deelnemende scholen en het ministerie. Het voorstel Docent-in-opleiding sluit aan bij bestaande onderwijsstructuren in de faculteiten, zoals de “*challenge-based learning*” aanpak en de inzet van student-assistenten bij tijdelijke docentrollen. De NCSP beoogt met dit voorstel een trendbreuk te bewerkstelligen in het voortgezet onderwijs met als gevolg een sterk stijgend aantal disciplinair sterke, academisch opgeleide, docenten die zorgdragen voor hoogwaardige kennisoverdracht naar leerlingen.

IV. Hoger beroepsonderwijs

Het ministerie heeft advies gevraagd aan de NCSP over de mogelijke inzetbaarheid van het instrument sectorplan bij het hoger beroepsonderwijs (hbo) in analogie met de werkwijze in het wo. De commissie heeft dit adviesonderdeel afgestemd met de Vereniging Hogescholen.

De afgelopen tien jaar zijn diverse sectorale analyses en plannen in het hbo uitgevoerd voor ontwikkelingen en keuzes in het onderwijs. In deze plannen wordt aandacht besteed aan het sectorbreed en cross-sectoraal werken. De aanpak draagt bij aan focus en vernieuwing van het onderwijsaanbod. Een voorbeeld hiervan is de techniekconversie, waarbij na een verkenning en het opstellen van een sectorplan het aantal techniekopleidingen is teruggebracht met als doel te komen tot meer transparantie voor de arbeidsmarkt. Een ander recent voorbeeld is het opgestelde sectorplan economie, waarin onder andere de verbinding onderwijs en praktijkgericht onderzoek is verstevigd en ambities zijn geformuleerd.

De Vereniging Hogescholen ziet samen met de commissie kansen de sectorale aanpak voor het hbo door te ontwikkelen naar analogie van de wo aanpak, waarbij domeinen en sectoren thematisch worden geanalyseerd in sectorbeelden (incl. onderzoek), prioriteiten worden benoemd, samenwerking wordt geïntensiveerd (o.a. met het wo) en investeringsagenda's worden opgesteld. De commissie adviseert hiervoor een verkenning op te starten. Deze sectorplan verken-

ning levert inzicht in de kansen voor het hbo voor het versterken van het onderwijs en onderzoek gericht op de gekozen sectoren. Het inzetten van het sectorplan instrument binnen het hbo draagt bij aan het creëren van een *level playing field* in het stelsel. Bovendien zijn er synergievoordelen te behalen, door de wo- en hbo-aanpak bij het opstellen van sectorplannen te zwaluwstaarten. De Vereniging Hogescholen wil graag ook verkennen of er sector overstijgende thema's zijn die via deze aanpak uitgewerkt kunnen worden, zodat dit tot landelijke afstemming en taakverdeling kan leiden.

De commissie adviseert een verkenning met een pilot uit te voeren, waarbij onderzocht wordt welke waarde een hbo-sectorplan instrument heeft voor het hbo in analogie met de nu beproefde wo-aanpak, en welke randvoorwaarden belangrijk zijn.

V. Conclusies en Aanbevelingen

De sectorplannen versterken de basis van onderzoek en onderwijs op duurzame wijze. Het instrument sectorplan heeft bovendien de samenwerking, organisatie en profilering binnen de domeinen Bèta, Techniek, SSH en medische en gezondheidswetenschappen gestimuleerd. Het instrument levert daarmee meer op dan de investeringen als zodanig. Wij bevelen u dan ook aan om het instrument sectorplan duurzaam in te bedden en daarbij ook de domeinoverstijgende samenwerking en organisatie te bevorderen. Graag vatten wij onze aanbevelingen hiervoor nog kort samen.

- Blijf universiteiten en umc's de ruimte bieden om indien nodig de **snelheid van de wervingsprocedure** gedurende de looptijd aan te passen.
- Neem **medezeggenschap en communicatie** nog nadrukkelijker mee in de doorontwikkeling van het instrument sectorplannen dan tot nu toe het geval is.
- Bezie aan het einde van het jaar hoe uw instrumenten in samenhang tot meer **rust en ruimte** leiden en neem deze vraag nadrukkelijk in de monitoring mee.
- Continueer het **overleg tussen de monitoringscommissies** gedurende de looptijd en laat monitoringscommissies gezamenlijk een **passende aanpak** kiezen: zo licht als mogelijk en intensief waar nodig.
- Laat de monitoringscommissies onderzoeken op welke wijze hun monitoring **aansluit op de SEP-evaluatie** en nagaan of een pilot mogelijk is voor het laten samenvallen van de SEP-evaluatie en de sectorplanmonitoring, bijvoorbeeld op het gebied van informatica, talen en/of geneeskunde.
- Richt **twee structurele overleggen** in, te weten een overleg van de domeinvoorzitters onderling en een overleg van de domeinvoorzitters aangevuld met 2 à 3 leden van de stuurgroep Onderwijs en Onderzoek van UNL.

- Geef het structurele overleg van domeinvoorzitters met stuurgroep Onderwijs en Onderzoek een **regierol in het entameren van domein- en sectorbeelden**. De NCSP adviseert u tevens om de governance van dit structurele overleg nog verder te laten uitwerken.
- Zorg voor voldoende **ambtelijke ondersteuning** bij de domeinen.
- Laat het structurele overleg van domeinvoorzitters met stuurgroep Onderwijs en Onderzoek **iedere 4 jaar een update** vragen van de domein- en sectorbeelden. De NCSP adviseert u voor de beoordeling hiervan een externe commissie in te stellen.
- Vraag sectorbeelden op waarin de domeinen per sector beschrijven wat de huidige situatie is met betrekking tot **internationale studenten** en wat, vanuit de maatschappelijke vraag, de gewenste situatie is voor de komende jaren. Op basis van deze sectorbeelden kunt u gerichte maatregelen nemen.
- De NCSP adviseert u om gedurende een langere periode ervoor te zorgen dat universiteiten **geen financiële voor- of nadelen** ondervinden van het vergroten of verkleinen van de internationale aanwas.
- Stel een commissie in die het voorstel uitwerkt voor een betaald **“Docent-in-opleiding” traject**, waarin bestaande mogelijkheden om een eerstegraadsopleiding te volgen (zij-instroomtraject, baanvariant) worden geïntegreerd.
- Voer een verkenning uit, waarbij onderzocht wordt welke waarde een **hbo-sectorplan** instrument heeft voor het hbo in analogie met de nu beproefde wo-aanpak, en welke randvoorwaarden belangrijk zijn.

Hoogachtend,

Namens de leden van de Nationale Commissie Sectorplannen ondertekend door

Voorzitter prof. dr. E.W. Meijer

Voorzitter prof.dr. M.A.P Bovens.